

10. Тулдава Ю.А. Проблемы и методы системно-квантитативных исследований лексики. – Таллинн: Валгус, 1987. – 203 с.
11. Уфимцева А.А. Слово в лексико-семантической системе языка. – М.: Наука, 1968. – 272 с.
12. Duden Deutsches Universalwörterbuch. – 2. Aufl. 1989; – 3. Aufl. – Mannheim; Wien; Zürich: Duden-Verlag, 1996. – 1816 s.
13. Ergänzungsband zum "Großen deutsch-russischen Wörterbuch" / Hg. von O. Moskalskaja: Дополнение к "Большому немецко-русскому словарю" О.И. Москальской. – Moskau: Russische Sprache, 1982. – 352 s.
14. Krylov J.K. Eine Untersuchung statistischer Gesetzmäßigkeiten auf der paradigmatischen Ebene der Lexik natürlicher Sprachen // H.Guiter / M. Arapov, Studies on Zipfs Law (= Quantitative Linguistics, Vol.16). – Bochum, 1982. – S. 234–262.
15. Levicki V.V., Drebet V.V., Kiiko S.V. Some quantitative characteristics of polysemy of verbs, nouns and adjectives in the german language // Quantitative linguistics. – 2000. – (in publ.)
16. Lexer M. Mittelhochdeutsches Handwörterbuch: Zugleich als Supplement und alphabetischer Index zum mittelhochdeutschen Wörterbuch von G.W. Benecke und W. Müller: In 3. Bd. – Leipzig: Hirzel, 1876–1878. – Bd. 1–3.
17. Oguy A. Approximativ-quantitative Charakteristika der Polysemie // Sprachwissenschaft / Hg. von R. Bergmann, R. Dornhauser, H.-W. Eroms, E. Glaser, Th. Vennemann. – 1999. – Bd. 24, H. 1. – S. 75–103.
18. Schierholz S. Lexikographische Analysen zur Abstraktheit, Hdufigkeit und Polysemie deutscher Substantive. – Tübingen: Niemeyer, 1991. – 221 s.

Тетяна Олійник

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ У ДОСЛІДЖЕННІ СЕМАНТИКИ ТОПОНІМІВ-СИМВОЛІВ

Топоніми (назви географічних об'єктів) займають значне місце у фонових знаннях [1] носія певної мови і культури. Перш за все, це назви об'єктів країни, в якій він живе. При лінгвокраїнознавчому підході до мови [2], як до культурно-історичної спадщини носіїв мови і культури, об'єктом дослідження є тільки той масив географічних назв, який входить у фонові знання всіх (або майже всіх) представників даного лінгвоетнічного колективу. При цьому топоніми досліджуються не тільки в їх прямому значенні (як вказівка на об'єкт), але і в сукупності з тими культурно-історичними асоціаціями, яких вони набули в даній лінгвоетнічній спільності.

Інформація, яку несе власна назва, дуже часто визначає національну забарвленість мови, а також є джерелом певних асоціацій, необхідних для розуміння того, про що йдеться. Особливим випадком, що ілюструє важливість даної інформації і є топоніми, адже вони несуть як відомості про точне географічне положення об'єкта, так і мимовільну характеристику традицій, звичаїв, індивідуальних рис етносу, закладених у фонових знаннях мовця і слухача.

Цікаво, що у деяких випадках первісне і головне значення топоніма (позначення географічного об'єкта) нівелюється, а інформація щодо психологічної, соціальної або іншої характеристики виступає на перший план, тобто топонім набуває символічного значення і стає топонімом-символом. При цьому дослідження даного ВІ переходить зі сфери суто лінгвістичної у сферу лінгвокраїнознавчу. Необхідність розуміння тонкощів значення таких ВІ складають основу адекватного сприйняття змісту почутого чи прочитаного. Наведемо приклади: *Podunk* – за назвою містечка в штаті Коннектикут – маленьке, неважливе і віддалене містечко, глибока провінція; *Shangri-La* – царство вічної молодості в романі Дж. Хілтона "Втрачений горизонт" – райський куточок, земний рай; *Cockaigne* – Кокейн – казкова країна багатства та безтурботності; *Aceldame* – бібл. Акелдама, земля крові – страшне, прокляте місце; *Tuburn* – іст. місце страти в Лондоні – місце виконання вироку; *Tuburnia* – фешенебельний район Лондона – місце розкоші і достатку; *Golgotha* – бібл. Голгофа – місце страждань і катувань.

Об'єктом лінгвокраїнознавства, зазвичай, є тільки ті топоніми-символи, які відомі середньому представнику даної країни, які входять до фонду культурної спадщини, передаються з покоління в покоління. Основним критерієм, за яким ми відбираємо топоніми-символи (які ще називають "крилатими або "алюзивними"), є їх актуальність в масовій повсякденній свідомості середнього носія мови. Відбираються тільки ті топоніми, які входять

до фонових знань. Можуть розглядатися знання, які є спільними для даного типу цивілізації, і знання, якими володіють носії даної мовної спільності, що складається з кількох націй [3, 5]. Ми розглядаємо фонові знання, які характерні для жителів Великобританії та США.

Спільність основ культури британців та американців, спільність культурно-історичної спадщини країн англійської мови, міжкультурні та міжмовні контакти не могли не вплинути на спільність фонових ономастичних знань (хоча спостерігаються і великі відмінності) [4, 84]. В ролі топонімів-символів, добре відомих і в США, і у Великобританії, і які мають певні культурно-історичні асоціації, можна назвати:

а) топоніми-символи-біблеїзми, наприклад: Gethsemane – бібл. Гетсиманія, сад біля Єрусалима, де був заарештований Ісус – місце великих духовних страждань; Abaddon – бібл. Аваддон – книжк. пекло; Aeldame – бібл. Акелдама, земля крові – страшне, прокляте місце; Golgotha – бібл. Голгофа – місце страждань і катувань;

б) топоніми-символи-міфони́ми, наприклад: Elysium – гр. міф. елізій, Елізіум – поля блаженних, рай, світ блаженства; Hel – Хел – підземне царство (місце, де живуть душі людей, що померли своєю смертю); Hades – Гадес, підземне царство, царство тіней;

в) топоніми-символи, які пов'язані з культурою однієї з країн, але добре відомі в іншій, наприклад: Hoovervill – амер. "Гувервіль", "бідонвіль" – селище безробітних; бараки з фанери, ящиків і т.п.; El Dorado – іст. Ельдорадо – легендарна країна казкових багатств; Gotham – Готам (назва вигаданого міста із дитячого вірша) – місце, де збуваються мрії; Podunk – маленьке, неважливе і віддалене містечко; Arcadia – Аркадія – ідилічний край безневинних насолод; мирний берег; Babylon – Вавилон – сучасне місто, що потопає у розкоші і пороках; Arden – Арденський ліс – місце романтичних пригод і фантастичних подій.

Актуальність ВІ топоніма-символа для сучасної мовної свідомості зумовлена не стільки величиною об'єкта, скільки його роллю в історії країни, в її сучасному господарському, політичному і культурному житті, наприклад: Gretna-Green – місце, де беруть шлюб без дотримання формальностей, без відповідних документів; Epsom – Елсом – місце проведення перегонів. Одержувало свою особливу назву навіть окреме дерево, якщо воно ставало орієнтиром, за яким знаходили дорогу або межу сусідніх володінь, знаходилося біля місця торгу, суду і т.і. Так, у національному парку "Секвоя-парк" в Каліфорнії "деякі секвої, найстаріші, мають назву. Одне дерево називається "Генерал Шерман", інше – "Сентинел", що означає "Вартовий" [5, 182].

Соціальна значимість топоніма-символа, його культурознавча цінність визначається роллю у фонових знаннях середнього представника загальнонаціональної культури. Процес виділення соціально значимих топонімів-символів нагадує процес номінації взагалі. Актуальність країнознавчо значимих ВІ топонімів-символів у мовній свідомості народу-носія мови тісно переплетена із здатністю певної групи топонімів виступати в складі реалій, тобто згадок фактів, пов'язаних з особливостями державного устрою даної країни, її природними особливостями, історією та культурою даного народу. Наприклад: Black Pit – середня частина Атлантичного океану; Rockies – скелясті гори; Shangri-La – райський куточок; Dust Bowl – посушливий район; Auld Reekie – шотл. розм. "Старий димокур" (жарт. назва Единбурга); The Big Smoke – велике місто, особливо Лондон; Aussie – Австралія; Big Apple – розм. Нью-Йорк; Big City, the – розм. "Велике місто" (Лондон); Big Smoke – велике місто, особливо Лондон; Black Country – "Чорна країна" – 1. промислові райони середньої Англії; 2. район кам'яновугільної і залізобудівної промисловості з центром у м. Бірмінгемі; City of Dreaming Spires – поет. Місто дримаючих шпилів (м. Оксфорд, де багато церков і капел при коледжах); Cockaigne – ірон. "країна Кокні", найбідніша частина Лондона; Gotham – Готам – амер. жарт. місто Нью-Йорк; John O'Groat's (House) – північ Шотландії; New World – 1. Новий Світ, Америка; 2. амер. західна півкуля.

Прикладом цього також є відтопонімічні утворення від назв країни, міста, вулиці і т.п. Наприклад: Philadelphia lawyer – філадельфійський юрист – блискучий юрист, красномовний адвокат; Philadelphia Plan – філадельфійський план – спроба десеєграції в деяких вищих навчальних закладах і приватних компаніях шляхом введення певної квоти для кольорових при зарахуванні на навчання чи прийомі на роботу; American cloth – американський одяг – штучна шкіра для покриття столів і стільців; American plan – американський план – з пансіоном (про

готель); European plan – європейський план – без пансіону (про готель); Rhinestone – рейнський камінь – фальшивий брильянт; Indian gift – індійський подарунок – подарунок, в обмін на який необхідно дати рівноцінний; Paris doll – паризька лялька – манекен.

Соціально значущі топоніми-символи належать до реалій даної культури, відрізняються насиченістю культурними компонентами і конотаціями історико-соціального характеру.

Суто лінгвістичним показником актуальності топоніма чи топоніма-символа в сучасній мовній свідомості є його словотворча активність. Зазвичай, соціально значимі топоніми чи топоніми-символи володіють великими словотворчими можливостями. Наприклад: Лондон – назва столиці Великобританії утворює такі похідні: Londonese – лондонський говір (cockney); Londonism – 1. лондонський вислів, лондонський зворот мови, просторіччя. 2. лондонський звичай; Londoner – лондонець, корінний житель Лондона.

Крім того, топонім London входить до складу таких словосполучень: Greater London – Великий Лондон; London smoke – "копір лондонського диму", темно-сірий копир; London ivy, London particular – *розм.* лондонський туман; the proverbial London fog – знамениті лондонські тумани; London broil – *кул.* лондонська печеня, лондонський шашлик (із замаринованого м'яса); London clay – *геол.* лондонська глина (формація кайнозойської ери); London pride – *бот.* каменеломка тіниста (декоративна рослина; *Saxifraga umbrosa*); New-London – м. Нью-Лондон; The London Gazette – офіційний орган друку, урядовий бюлетень, вісник; особл. один із трьох (The Edinburgh Gazette, The Belfast Gazette) офіційних урядових бюлетенів; The Royal Society of London for Improving Natural Knowledge – Королівське товариство, Академія Наук Великобританії; Port of London Authority – Управління Лондонського порту; the London School of Economics – Лондонська школа економіки (коледж Лондонського університету); the London season – лондонський світський сезон (травень – липень); London speech – лондонський діалект.

Існує велика кількість ВІ конкретних топонімів-символів, до складу яких не входить слово London, але вони тісно пов'язані з ним. Наприклад: Smithfield – "Смітфілд", лондонський м'ясний ринок; Temple-bar – іст. Лондонські ворота перед будинком Темпля; Throgmorton Street – Лондонська біржа; The Pav – Лондонський мюзик-хол; the House – *розм.* Лондонська біржа та багато ін.

Важливу роль у визначенні місця, яке займає те чи інше місто в господарсько-виробничому житті країни, відіграють асоціації, наприклад, з продукцією, яка виробляється в ньому, при чому ці асоціації в масовій повсякденній свідомості можуть базуватися не на найістотніших рисах, які б характеризували це місто при науковому розгляді. Наприклад, загальноприйняті в США словосполучення: Georgia peaches – персики із штату Джорджія; California oranges – каліфорнійські апельсини і т.п. Сполучення слів, які позначають продукцію, з іншими топонімами можливе, але не загальноприйняте: персики можуть рости і в інших штатах, але тільки Джорджія в стереотипі свідомості американців асоціюється з персиками, звідси її офіційне прізвисько the "Peach state" – "персиковий штат" [4, 91].

Для загальновідомих назв, які настільки ввійшли в звичку, що стали надокучливими, характерна наявність прізвиськ, перифрастичних назв. Для топонімів Великобританії та США властиве багатство прізвиськ штатів, міст, назв їх жителів. На думку С. Уллманна, існує закон синонімічної атракції, згідно якого об'єкти, що привертають суспільну увагу, мають для свого позначення більше синонімів [6, 231]. Тут ми маємо справу з локальними або конкретними топонімами-символами. Наприклад: Cottonopolis – жарт. Бавовняна столиця (Манчестер); Erin – поет. Ірландія; Eternal City (the Eternal City) – Вічне місто, Рим; Albyn – поет. Шотландія; Yankeeland – 1. 1) Нова Англія, 2) північні штати США. 2. США; The Big Smoke – велике місто, особливо Лондон; Auld Reekie – шотл. *розм.* "Старий димокур" (жарт. назва Единбурга); Big Apple – *розм.* Нью-Йорк; Big City, the – *розм.* "Велике місто" (Лондон); Big Smoke – велике місто, особливо Лондон; City of Dreaming Spires – поет. Місто дрімаючих шпилів (м. Оксфорд, де багато церков і капел при коледжах); Gotham – Готам – амер. жарт. місто Нью-Йорк; Sunflower State (the) – "Соняшниковий штат" (жарт. назва штату Канзас); North Star State – амер. "Штат Полярної зірки" (назва штату Міннесота) (далі ВІС-прізвиська всіх штатів США див. [7, 54–90]).

Процес номінації при створенні топонімів-символів проходить три етапи: на першому, коли позначуваний об'єкт виділяється індивідом і співвідноситься з аналогічним об'єктом

дійсності, він одержує класифікуючу назву – географічний термін: ріка, місто і т.п.; на другому, при виникненні необхідності виділити даний предмет з ряду йому подібних, йому дають окреме, тільки йому характерне ім'я – ВІ (наприклад, ріка Гудзон, Місто Бостон); і, нарешті, на третьому етапі об'єкт, який вже має ВІ, може одержати прізвисько або власне ім'я-символ (наприклад, American Rhine – Американський Рейн – річка Гудзон, Athens of the New World – Афіни Нового Світу – місто Бостон). Зобразимо цей процес схематично:

Аналіз ВІС з точки зору синтетичності чи аналітичності номінації (Н.Д. Арутюнова, Л.Б. Лебедева, А.З. Вороніна) показує, що близько 93,5 % з них створено на основі аналітичного типу, тому що кожна з назв ідентифікує багатосторонній об'єкт за однією ознакою (Чикаго – Windy City), і тільки 6,5 % ВІС належать синтетичному типу номінації, тобто в самій назві згадується кілька ознак об'єкта (Hog and Hominy State – свино-кукурудз'яний штат Теннессі), при чому синтетичність може бути виражена як експліцитно, так і імпліцитно: ознаки, що лягли в основу номінації не перераховуються, а стають очевидними при осмисленні прізвиська (наприклад, Делавар – Diamond State – штат Діамант, тобто підкреслюється невеликий розмір штату і його велика роль в економіці та історії країни) [8, 13].

Для топонімічних прізвиськ або для ВІС-топонімів властиві характерні риси, які відображають особливості процесу номінації:

а) позитивність як відображення в імені географічної реальності і називання по одному з яскравих ознак об'єкта, наприклад Lake State – Мічиган;

б) "раритетність" як називання по рідкісній ознаці, що виділяє об'єкт з оточуючого середовища, наприклад City of Kind Hearts – місто добрих сердець – Бостон;

в) калькування як буквальный переклад географічної назви на іншу мову, наприклад New Sweden – Нова Швеція – Делавар: переклад раннього прізвиська Nya Sveriga;

г) народна етимологія як вид переосмислення і подальшої зміни форми початкового імені таким чином, що воно набуває нового, зрозумілішого членам мовного колективу змісту, який не має нічого спільного зі змістом оригіналу, наприклад Dark and Bloody Ground State – поле сутічок і кривавих битв – Кентуккі: неправильний переклад індійської назви штату;

д) "рядність" (від слова ряд) як співвіднесеність даної назви з іншими, що базуються на тому ж принципі, наприклад, прізвиська, пов'язані з назвами тварин: Pelican State – штат пеліканів, Coyote State – штат койотів, Antelope State – штат антилоп. Слід зазначити, що ця риса властива тільки прізвиськам, що базуються на аналітичному типі номінації і є яскравою ілюстрацією можливості існування в американських топонімічних прізвиськах не тільки структурно-граматичних, але й структурно-семантичних моделей, які не є продуктивними.

Своєрідне явище, коли географічний об'єкт має кілька прізвиськ (наприклад, Пенсільванія – Coal State – штат вугілля, Oil State – штат нафти, Steel State – штат сталі, Keystone State – головний, ключовий штат, штат замкового каменю, Quaker State – квакерський штат), може бути пояснено, з одного боку, тим, що об'єкт має багато ознак, а з іншого – переважанням аналітичного типу номінації, який полягає у використанні тільки однієї з ознак як основи номінації. Аналіз лінгвістичної природи цього явища дозволяє зробити висновок про те, що йому (явищу) притаманна поліонімія (співіснування багатьох назв), так як за основу номінації в таких прізвиськах використані різні за характером ознаки, що належать одному об'єкту (наприклад, штат Алабама – Cotton State – Бавовняний штат і Lizard State – штат ящірок).

Випадки збігу прізвиськ у різних географічних об'єктів (наприклад, Silver State – Срібний штат – Колорадо і Невада) будемо розглядати з точки зору омонімії і зробимо висновок про існування топонімічної омонімії (збіг назв у різних за місцезположенням і/або природою географічних об'єктів). Наприклад, прізвисько Birthplace of American Liberty – "батьківщина американської свободи" було дано Філадельфії тому, що саме тут представниками тринадцяти бунтарських колоній Англійської Корони була підписана знаменита Декларація незалежності, а

Лексингтону – тому, що поблизу цього міста відбулася перша битва війни за незалежність; Garden State – садовий штат – для Нью-Джерсі означає високий розвиток промислового садівництва і городництва в штаті, а для Канзасу є описом багатой різноманітної рослинністю природи [8, 16].

Аналіз семантичної структури ВІС-топонімів показав відмінності від семантики лексичних топонімів. Для останніх характерні архісема предметності і диференціальні семи одиничності, неістоти, локальності та розрядності. На рівні потенційних сем у них можуть бути виділені семи стилістичного забарвлення: сема оцінки, тобто той компонент значення одиниці мови, який пов'язаний з вираженням емоційно-оцінного ставлення мовця до об'єкта повідомлення, і сема вторинної ознаки: при вживанні топоніма в тексті на перший план може висуватися вторинна ознака об'єкта, що веде до експресивно-образного вживання імені даного географічного об'єкта.

Для ВІС-топонімів характерні такі ж семантичні компоненти, що і для власне топонімів: архісема предметності і диференціальні семи одиничності, неістоти, локальності і розрядності. Основна їх відмінність від власне топонімів: семи стилістичного забарвлення у них знаходяться в розряді диференціальних через те, що стилістичне забарвлення, тобто експресивність та емоційність, властиве фразеологічним топонімам як прізвиськам за самою їх суттю, що не означає, однак, неможливості виділення в їх семантичній структурі потенційних сем, конкретна наповнюваність яких залежить від контексту.

Отже, популярний об'єкт тому має багато назв, що в результаті частого вживання його єдина або одна з небагатьох назв розпочинає розвивати інші, додаткові значення і робиться, з однієї сторони, неточною, а з іншої – не зовсім виразною. Для усунення цього створюються нові назви, що претендують на експресивність і точність вираження, але через паралельний розвиток вони починають набувати додаткових або переносних значень, що знову стимулюють появу нових слів.

Позначаючи географічні назви словом топонімія, ми підкреслюємо їх спорідненість з іншими ВІ, такими, як антропонімія, зоонімія тощо, і одночасно протиставляємо їх топонімам-символам та ЗІ. Топоніми як сукупність географічних назв входять в ономастику, але становлять в ній особливу групу. Ця група зберігає основні ознаки ономастичних слів, і в той же час відрізняється від інших ономастичних груп і від загальних іменників (апелятивів). Розглянемо, як взаємодіють топоніми, топоніми-символи та загальні іменники.

Топонімічне слово з'явилося тому, що виникла потреба назвати той чи інший географічний об'єкт, щоб виділити його з-поміж інших. Воно пов'язане з індивідуальним об'єктом, за яким безпосередньо закріплене дане ім'я [9, 9]. Наприклад, топоніми London, Epsom, Kensington у системі англійської мови вказують на зв'язок даних слів з населеними пунктами, хоча кожна з цих назв, в свою чергу, називає тільки індивідуальний об'єкт. Топоніми-символи, називаючи об'єкт, характеризують його. На відміну від попередніх, апелятиви називають однорідні об'єкти.

Топонімам, як і взагалі всім іменам, характерна називна функція. Наприклад, топонім Manchester називає індивідуальний географічний об'єкт і тільки. Апелятив може бути не тільки назвою, але й позначенням предмета. Наприклад, слово town не тільки називає однорідний географічний об'єкт певного класу, але й містить в собі позначувальну функцію (тобто місто – це такий населений пункт, в якому люди не тільки поселялись, але й споруджували, "мостили" укріплення від ворогів). У топонімі-символі ж закладена певна характеристика, яка відображає історію, культуру, традиції, звичаї, індивідуальні риси даного народу. Наприклад: Gretna-Green – прикордонне селище в Шотландії, де укладали шлюб без дотримання формальностей, без відповідних документів, звідси Gretna-Green, крім географічного об'єкта, називають будь-яке місце, де оформляють подібні шлюби.

Співвіднесеність з одним географічним об'єктом веде до однозначності топоніма. Наприклад, топонім Epsom позначає місто в графстві Суррей, де знаходиться іподром "Елсом-Даунс". Як і інші ВІ, географічні назви належать до тих особливих слів, які залишаються незрозумілими до тих пір, поки не буде зроблене уточнення, до якого об'єкта вони належать. Географічна назва стає зрозумілою в мові лише тоді, коли співрозмовники точно знають, якому об'єкту вона належить. Топонімі-символ Epsom позначає будь-яке місце у Великобританії, де

проводяться перегони, тобто при згадці цієї назви у нас виникає асоціація саме з місцем проведення таких перегонів. Загальний іменник *ersom* (*Ersom*) позначає епсомську сіль (або англійську сіль, яку використовують в медицині як проносний засіб, оскільки вона спочатку добувалась із мінерального джерела поблизу м. Епсома, графство Суррей).

Вживання топоніма, топоніма-символа та загального іменника також певною мірою відрізняється. Топонім вживається найчастіше в географічній літературі і там, де необхідна точна локалізація місця подій. Частотність вживання топоніма залежить від суспільного значення позначуваного ним об'єкта. "Величезна кількість географічних назв невідома населенню навіть в межах невеликої одномовної країни. (...) Жителі великих міст навряд чи знають 3–5 % назв вулиць, площ, провулків, топонімія яких реально існує, але залишається невідомою. (...) Відсоток засвоєння топонімічної лексики виявляється ще більш мізерним за межами свого міста чи району" [10, 24].

Загальні іменники характерні всім стилям мови; зустрічаються в мові вони частіше, так як одне слово може називати цілий ряд предметів, які мають життєво-необхідне значення для носіїв даної мови. А вживання топоніма-символа повністю залежить від суспільного значення та актуальності об'єкта, який асоціюється з цим символом. Якщо об'єкт має важливе суспільно-політичне, соціально-економічне або культурне значення, то топонім-символ, який асоціюється з цим об'єктом, є зрозумілим і вживається носіями мови, тобто належить до фонових знань середнього представника даної мови і культури. Актуальність топоніма-символа в суспільній свідомості, його загальна відомість є категорією історичною: що було актуально вчора, сьогодні може бути забутим або переведеним до розряду історизмів. Тому, інтерес для нас мають тільки ті топоніми-символи, які входять до фонду культурної спадщини, передаються з покоління в покоління. Основним критерієм, за яким ми виділяємо топоніми-символи, є їх актуальність в масовій повсякденній свідомості середнього носія мови.

Відмінність топонімів, топонімів-символів та апелювативів проявляється не тільки у значенні і вживанні, але і в інших планах: в граматичному, словотворчому, в характері лексичних сполучень і т.п. Зупинимося лише на переході топоніма в апелюватив і топонім-символ. Наприклад: *VI Panama* було перенесено на назву легкого літнього головного убору; *панама* (*панамка*) – "легкий літній капелюшок". Республіка Панама розташована в Центральній Америці, де необхідність захищатися від сонця привела до використання легких широкополих капелюшків, але ці капелюшки зручні взагалі в жарку погоду, тому разом з предметом перейшла в інші мови і назва цього предмета. Крім того, від топоніма Панама виникло нове слово *панама* – "велике шахрайство" (одержало таку назву у зв'язку з крахом французької компанії, яка побудувала Панамський канал). Слово *панама* має третє значення – тканина із штучного шовку, звичайно одноколірна. Слова першого і другого значення запозиченні з французької мови. В англійській мові ці запозичення одержали відповідну фонетичну і морфологічну адаптацію.

Подібні приклади можемо навести, розглядаючи топоніми *Бостон* – "місто" і *бостон* – "матеріал"; *Кашмір* – "провінція в Індії" і *кашмір* – "сорт вовняної тканини" і т.п. Як бачимо, в цьому процесі утворення апелювативів і топонімів-символів від топонімів повинен обов'язково передувати зв'язок географічного об'єкта з предметом або поняттям, які одержали внаслідок цього зв'язку назву об'єкта.

Апелювативи та топоніми-символи, утворені від топонімів, належать до кількох семантичних груп:

1. Назва тканин, матеріалів, побутових предметів.

Bassarat (Баккара) – найкращий сорт кришталю, за назвою французького міста Баккара, де в 1766 р. був заснований кришталевий завод; *Bologna* (Болонья) – плащ із прогумованої шовкової тканини, за назвою міста Болонья, в якому був одержаний патент на виготовлення цих плащів; матеріал, з якого шиються ці плащі, також одержав назву "болонья"; *Jersey* (Джерсі) – трикотажна тканина; вироби з цієї тканини, за назвою острова Джерсі поблизу берегів Нормандії; *Manchester* (Манчестер) – бавовняний оксамит, за назвою міста Манчестер в Англії, центра бавовняної промисловості; *Marengo* – сорт вовняної тканини сірого кольору; чорно-сірий колір, за назвою села Маренго в Північній Італії, прославленого перемогою Наполеона над австрійцями. Наполеон носив мундир сірого кольору, можливо, це слугувало

зв'язком між назвою населеного пункту і назвою тканини чорно-сірого кольору; Faïence (Фаянс) – біла, або кольорова, маса глини і вироби з неї, за назвою міста Фаєнца в Італії; Tumbrel – іст. місце страти в Лондоні – Tumbrel tippet – петля, мотузка (на шибениці); Tumbrel tree – шибениця; Dutch barn – піднавіс для сіна або соломи; American cloth – штучна шкіра для покриття столів і стільців; Venetian blind – жалюзі; Venetian mast – різнокольорова декоративна щогла (у вуличних прикрасах); Venetian pearl – штучна перлина; Turkey stone – точильний камінь, брусок; Russia (leather) – юхта; Rhinestone – фальшивий брильянт; Paris doll – манекен; Indian club – спорт. булава; Indian shoe – мокасін; Indian paper – тонкий друкарський папір; Bristol-board – картон; Oxford = Oxford shoe – напівчеревики; Oxford – тканина для сорочок; Oxford bags – дуже широкі фланелеві штани; French cuff – відкладний манжет.

2. Назви продуктів.

Cahors (Кагор) – сорт виноградного вина, назва винограду, з якого роблять це вино, за назвою міста Кагор у Франції; Токай (Токай) – сорт десертного угорського вина, за назвою провінції Токай в Угорщині, де воно вперше вироблялось; Madeira – мадера (вино); Virginia creeper – дикий виноград; Indian bread – маїсовий хліб; Indian weep – розм. тютюн; Bristol milk – міцний витриманий херес; French bread – 1. довгий батон. 2. випічка: рогалики, булочки і т.п.; French dressing – "французька приправа"; прованське масло з оцтом і гірчицею; French-fried – амер. картопля по-французьки, картопля, смажена скибками; French pastry – тістечко; French roll – "міська" булочка.

3. Назви тварин і птахів.

Yorkshire (Йоркшир) – порода великих свиней, за назвою графства Йоркшир в Англії, де була виведена ця порода; Макао (Макао) – рід довгохвостого папути, за іменем острова Макао в Китаї; Newfoundland (Ньюфаундленд) – порода великих собак-водолазів, за іменем острова Ньюфаундленд в Північній Америці.

4. Абстрактні слова.

Pathos (Пафос) – піднесення, за назвою храму Афродіти Пафос на острові Кіпр; Vendee (Вандея) – контрреволюційне повстання, за назвою провінції Вандея в Північній Франції, де у XVIII ст. під час буржуазної революції проходили контрреволюційні виступи; Donnybrook Fair – іст. щорічний ярмарок в Доннібруді поблизу Дубліна – гомінке зібрання, гамір, "базар"; Dutch concert – какофонія, хто в ліс, хто по дрова; Dutch auction – публічний продаж, при якому аукціоніст поступово знижує оголошену ціну, поки не знайдеться покупець; American plan – з пансіоном (про готель); European plan – без пансіону (про готель); Turkey – провал, невдача; Indian summer – золота осінь, бабине літо; Mayfair – фешенебельний район Лондона – розкіш.

5. Конкретні поняття.

Wall Street – Волл Стріт (вулиця в Лондоні, де знаходиться біржа) – амер. фінансовий капітал, фінансова олігархія; Wandour Street – Вандоур Стріт (вулиця в Лондоні, центр антикварних магазинів) – архаїчний, застарілий; Wandour Street English – (англійське) мовлення, насичене архаїзмами; Bow Street – Боу Стріт (вулиця в Лондоні, де знаходиться будинок головного поліцейського суду) – поліцейський суд; Westminster – Вестмінстер (район Лондона) – англійський парламент; Westminster Abbey – Вестмінстерське аббатство – вічна слава (захоронення у Вестмінстерському аббатстві); Whitehall – Вайтхолл (вулиця в Лондоні, де знаходяться урядові установи) – англійський уряд; Belgravia – Белгравія (фешенебельні квартали в лондонському Вест-Енді) – вищий світ; Lombard Street – грошовий ринок, фінансовий світ Англії; Downing Street – Давнінг Стріт (вулиця в Лондоні, де знаходиться резиденція прем'єра) – англійський уряд; Scotland Yard – Скотленд Ярл (центр англійської поліції та відділення розшуку) – англійська поліція.

Таким чином, топоніми як частина лексики за певних умов можуть набувати символічного значення зі збереженням усіх ознак власного імені, а також у деяких випадках втрачати ці ознаки, перетворюючись на апелятиви. При цьому інколи дуже важко вловити грань між цими поняттями, особливо розглядаючи їх у відриві один від одного.

Питання про семантику тих слів мови, які використовували наші предки для створення географічних найменувань, дуже складний. Хоча топонім як ВІ покликаний, перш за все, називати, ідентифікувати географічні об'єкти, тим не менше для ім'ядавця, як правило, не однаково, який внутрішній зміст вкладено в топонім. Іншими словами, суспільство намагається

вкласти в топонім нове семантичне мотивування, у результаті чого виникає народна етимологія. Історичний розвиток топонімії приводить до втрати в багатьох випадках етимологічного значення. Цьому процесу протиставляється інша тенденція – намагання зробити назву семантично мотивованою. Щодо топоніма-символа, то його семантика базується на асоціативному, символічному сприйнятті топоніма, який в силу історичних реалій на сьогоднішній день залишається актуальним.

Будучи невід'ємною частиною фонових знань, топоніми-символи, безперечно, мають великий інтерес для лексикології та лінгвокраїнознавства. Лексичний фон топонімів-символів є вмістилищем країнознавчої інформації. Згруповані за семантично-тематичним принципом чи за культурно-історичними асоціаціями, вони повинні ввійти в лінгвокраїнознавчий мінімум, необхідний для викладання даної мови іноземцям, для вивчення теорії та практики перекладу, для навчальної і перекладацької лексикографії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – Изд. 2-е. – М.: Русский язык, 1976.
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова. – М.: Русский язык, 1980. – 320 с.
3. Томахин Г.Д. Реалии – американизмы / Пособие по страноведению: Учебное пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1988. – 239 с.
4. Томахин Г.Д. Топонимы США в лингвострановедческом аспекте // Топонимия и общество. – М., 1989. – 124 с.
5. Ильф И. Письма из Америки // Новый мир. – 1961. – № 12.
6. Ullmann S. Semantic universals. Universals of Language / Ed. 2. – Cambridge, 1966.
7. Томахин Г.Д. Америка через американизмы. – М.: Высшая шк., 1982. – 256 с.
8. Тарасевич М.П. Американская фразеологическая топонимика: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – М., 1985. – 23 с.
9. Морозова М.Н. Вопросы топонимики. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969. – 52 с.
10. Мурзаев Е.М. Основні напрямки топонімічних досліджень // Принципи топоніміки. – М.: Наука, 1964.

Оксана Островська

ТИПОЛОГІЯ ДІЄСЛІВНИХ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ В АНГЛОМОВНІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ

Оцінка як філософське поняття – це судження, в якому характеризується моральна гідність певного об'єкта, що володіє моральними якостями, які проявляються в категоріях добра та зла. Поняття "оцінка" у філософії та етиці категоризується у лінгвістиці через призму реверберації навколишньої дійсності, отримуючи своє матеріально-мовне вираження у певних лінгвостилістичних структурах. Оцінка пов'язана з розумом, інтелектом носія мови, автора твору і виявляється у предметно-логічному змісті лінгвістичної одиниці. У зв'язку з категорією оцінки особливого значення набуває поняття "оцінний контекст", тобто така текстова одиниця в межах якої слово може набувати оцінне значення, узуально йому не притаманне.

У структурі художнього тексту категорія оцінки реалізується на різних лінгвостилістичних рівнях, а саме: лексико-семантичному, морфологічному та синтаксичному. У плані вираження оцінка може бути імпліцитна або експліцитна, у плані змісту – суб'єктивна чи об'єктивна, у семантичному – меліоративна або пейоративна.

У даній статті ми розглядаємо категорію "оцінка" на морфологічному рівні, а саме дієслівні засоби її реалізації у структурі англomовного літературно-художнього тексту, зокрема, типологізуємо дієслова на основі утворення та функціонування дієслівного лексико-семантичного поля (ЛСП) категорії оцінки.

Критерії ЛСП ґрунтуються на положенні про те, що значення полісемантичної лексики мають ті ж самі польові значення. Структуру будь-якого слова складають його лексико-